

FRÅN FOLKSTYRE TILL STYRT FOLK?

– om livet efter en förvaltningsreform

FRÅN FOLKSTYRE TILL STYRT FOLK?

– om livet efter en förvaltningsreform

© FÖRFATTARNA

OMSLAG & LAYOUT: PIA PETTERSSON

TRYCKERI: NORDPRINT, HELSINGÖFRS 2008

ISBN 978-951-9087-82-5

Tankesmedjan Lokus

INNEHÅLL

FÖRORD	4
KAPITEL I: <i>Att förkorta verkligheten – och förstå den</i>	7
KAPITEL II: <i>Medborgarsamhällets återkomst</i>	19
KAPITEL III: <i>Språkservice, metropolregion, utbildningsfusioner</i>	25
EFTERORD	41
KÄLLHÄNVISNINGAR	42

FÖRORD

*Folket är oregerligt när de styrande
regerar för mycket.*

Lao-tses urgamla aforism fångar in en paradox som är intressant när den tillämpas på dagens kinesiska marknadsdiktatur. Men tanken kan också appliceras på den aktuella debatten om demokratins tillstånd i formella demokratier. Om folkstyre blir mer styrning än deltagande, vad sker då?

Inom OECD och EU talar man vackert om att den demokratiska styrningen utvecklas från government till *governance*. Översatt till svenska blir paradigmskiftet ungefär en rörelse från maktinriktad myndighetsutövning till god förvaltning, *good governance*.

Och visst har det skett goda förändringar gällande förvaltningspraxis – numera är t.o.m. ministerierna måna om att leverera serviceinriktade tjänster, designade enligt medborgarnas precisa behov. Transparens, öppenhet och hörande av olika åsiktsyttringar är honnörsord i den nya förvaltningsvokabulären.

I en mellanrapport om regionförvaltningen (FM 19/2008) konstaterar man välvilligt att kanalerna för medborgarinflytande bör öppnas i riktning mot större delaktighet och deltagande, och anför landskapsförbunden som en dylik kanal. Samma rapport kallar KSSR-projektet¹ för den största förvaltningsreformen i Finlands historia gällande kommunal service.

Problemen med KSSR - för det svenska Finland, men framförallt för närdemokratin – är legio. Dels verkar en starkare regionförvaltning vara okänslig för subtila språkliga serviceanspråk. Och dels flyttar strukturerna ett steg upp, sett från lokalsamhället, då det gäller möjligheter till nära representation och inflytande. Listan kunde göras mycket längre. KSSR lär dessutom bara vara ouvertyren till följande förvaltningsreform.

Vi är medvetna om att utgångspunkterna varierar otroligt mycket beroende på om man bedömer KSSR ur *metropol-* eller *maajussi-*, *top down-* eller *bottom-up*, *insider-* eller *outsider-*perspektiv. Kärnfrågan är - vilket forskarna i SpråKon-projektet² varnar för: Leder KSSR till större klyftor mellan starka och svaga lokalsamhällen?

Om folkstyre blir mer styrning än deltagande, är risken att Lao-tses tanke i Finland år 2015 genomgått en obetydlig, men desto mer tydlig transponering:

Folket är likgiltigt när de styrande regeringar för mycket.

Ingå, Västerkulla II, den 9 september 2008

Björn Wallén

ordf. tankesmedjan Lokus

samt

Peter Backa

Sten Berglund

Catharina Gripenberg

Christoffer Grönholm

Fredrik Guseff

Mirjam Kalland

Nils Torvalds

Georg Henrik Wrede

Clas Zilliacus

KAPITEL 1

*Att förkorta verkligheten –
och förstå den*

Vi lever samtidigt både i en verklig värld och i en förkortad. Den verkliga världen är oändligt rik på fenomen, men vi lyckas bara hålla reda på en bråkdel av dem. Därför lever vi i våra föreställningar i en kraftigt förkortad värld. Det är en besvärlig sits, som ständigt leder oss vilse. Det här märktes på ett ytterst konkret sätt vid redigeringen av ett tv-program. Av 200 år skulle det bli ett en timmes program, men i 200 år ingår det 1 753 200 timmar. Verkligheten krymptes alltså ner eller förkortades till en nästan tvåmiljonte del men tron återstod att rätt spår följdes.

I vår vardag står vi egentligen inför ett liknande problem. Vi handlar och måste därför tro att våra handlingar faktiskt står i ett realistiskt förhållande till den eftersträvade effekten. För det mesta landar vi – underligt nog – rätt eftersom vi har en lång, och delvis nedärvd, erfarenhetsbank att stöda oss på. Men på alla områden är det inte lika lätt.

Speciellt förvirrade är vi just nu är på ett samhällspolitiskt plan. Den härvan är just nu alldeles oerhört tilltrasslad.

STATEN – DET ÄR JAG

I grova drag kan vi säga att moderniseringen inleddes för 250 år sedan. Det är visserligen en sanning med modifikationer eftersom moderniseringens grundförutsättningar går tillbaka på renässansen, reformationen och upplysningen, men det är – igen – en förenkling som får duga eftersom moderniseringens genombrott hänger samman med Förenata staternas självständighetsförklaring och den franska revolutionen.

Fram till den här historiska brytningspunkten var staten uttryckligen en förtrycks- eller våldsapparat. Statsmakten – rätten att bruka våld – innehades av den feodala herren och hans vasaller. Och det blev inte stort bättre under den franska revolutionens terror. Men i ett hänseende pekade det amerikanska frihetskriget på en annan tolkning: den amerikanska konstitutionen skrevs utgående från att staten skulle balanseras upp genom en demokratisk valordning och en elementär respekt för mänskliga rättigheter. Från Ludvig XIV och hans *staten – det är jag* ser vi en förändring av hur man uppfattade staten. Staten under Förenata staternas sena 1700-tal och tidiga 1800-tal är godsägarnas, handelsmännens, de utbildade gentlemännens och de ledande hantverkarnas stat.

STATEN SOM RÄDDAREN I NÖDEN

Ett århundrade senare ser vi igen hur polariteten kring begreppet stat vänder. Den tyska socialdemokraten Philipp Scheidemann beskriver i sin bok *Der Zusammenbruch* hur staten kan bli de undertryckta samhällsskiktens räddare och försvarare. Staten kan, enligt Scheidemann, erövrats genom demokratiska val och utnyttjas för att utjämna skillnaderna i samhället.

Scheidemann går tillbaka på en *etatistisk* (statscentrerad) tradition. Vi finner den inom hela den traditionella vänstern – också trots att Karl Marx egentligen pläderade för statens avskaffande eller dess upplösning. Under drygt 100 år finns därför socialiseringar – överflyttning av den ekonomiska makten till staten – som ett återkommande krav inom den politiska vänstern.

Erfarenheterna från den ryska revolutionen visade med oerhörd klarhet att en koncentration av både den politiska och ekonomiska makten till ett statsorgan innebar eller ledde till en farlig och ödesdiger maktfullkomlighet.

EN OTÄMJD MARKNAD

Den traditionella vänsterns krav på någon form av kontroll eller överinsyn över marknaden hade ändå rationella rötter. Från 1800-talets senare hälft framåt upplever den utvecklade världen återkommande ekonomiska kriser, krisen som ofta hade förödande följder för samhällets minst resursrika skikt. Och redan tidigare hade både Emile Zola och Charles Dickens pekat på att den ekonomiska maktens företrädare ganska sällan visade särskilt mycket misskund eller medmänsklig omtanke.

Världen föreföll alltså fångslad mellan två besvärliga och negativt laddade poler – staten och marknaden.

Politikens lösningar har därför under de senaste decennierna rört sig mellan staten och marknaden. Velfärdsstaten byggdes därför upp som ett kompromissystem och som en motpol till det socialistiska experimentet. Därför är det inte heller särskilt överraskande att välfärdssamhället inte mera känns som en lika nödvändig kompromiss som genast efter det andra världskriget. I den politiska jargongen ser vi också hur man nu luckrar upp sin bindning till den gamla samhällskompromissen. Men samtidigt har vi förlorat en hel del av den kontroll vi trodde oss ha.

MISSTRO OCH DEMOKRATI

Samtidigt som demokratins dagordning har förminskats till att handla om ett antingen eller – antingen marknad eller stat istället för människans frihet – har det hela tiden under ytan funnits ett misstroende mot demokratin som princip. Det här misstroendet rationaliserades med diverse teorier om att de lägsta samhällsskikten inte var/är *mogna*, att det inte var/är tillräckligt välutbildade, att de inte hade/har tid att sätta sig in i styrandets svåra frågor. I både Finlands, Tysklands och Rysslands historia handlade det här motståndet om att undvika en parlamentarisering av politikens frågeställningar. I Ryssland ledde det fram till revolutionen 1917, i Tyskland till Weimarrepublikens fall och nazisternas maktövertagande. Och ännu i dag ser vi samma tendens till att undanhålla parlamentet centrala politiska beslut. I Finland har finansministeriet tagit sig rätten att utan att inhämta riksdagens beslut diktera ministeriernas budgetramar och när riksdagen inte står på sin rätt blir den sortens *deparlamentarisering* en del av vår politiska okultur. Samtidigt har vi inom EU en helt eller delvis avparlamentariserad beslutsprocess. Kommissionärerna är tjänstemän som fattar EU:s beslut.

Det visar sig alltså att vi egentligen har en illa fungerande demokrati. Och det är speciellt oroväckande att inget politiskt egentligen förfaller bekymra sig över det eftersom de lever kvar i det skenbara motsatsförhållandet marknad-stat.

Men det finns en annan lösning på den demokratiska maktlöshetens problem.

DEN FRIVILLIGA SAMMANSLUTNINGEN

Samtidigt som moderniseringen och marknaden småningom växte fram förvandlades också undersåten långsamt till medborgare. Den förvandlingen skedde inte genom överhetens villighet utan snarare genom människornas vardagliga motverkan. Grundenheten är här den frivilliga sammanslutningen, associationen, föreningen, kretsen.

Det är otaliga och vitt förgrenade orsaker som så småningom leder fram till stabila och fastare former. Till en del handlar det om att en framväxande medelklass härmar hovens och kyrkornas ceremonier. Det mest typiska exemplet på den här utvecklingen är frimurarrörelsen. Till en del är det läsarsammanslutningar, som i den radikala reformationens efterföljelse vill läsa och förstå bibelns budskap på ett personligt plan, inte som en föreskriven dogm. Till en del handlar det om en så enkel utgångspunkt som att ett utvecklat fältartilleri förutsatte en viss grad av teoretisk kunskap. Underofficerare måste alltså kunna läsa för att klara av sina uppgifter. En motsvarande utveckling kan man se inom sjöfarten. Ju mera tekniskt utrustade skeppen blev och ju längre resor de företog, desto bättre utrustade – andligt och fysiskt – måste också underbefälet vara.

Den här utvecklingen av organiserat andligt och samhälleligt motstånd fortsätter också nedåt i samhället. Men underklassernas organisation mottas naturligtvis inte med öppna armar. I nästan alla länder framstår den här utvecklingen för de ”däruppe” som någonting politiskt farligt, som måste stävjas och förbjudas.

Men all medborgerlig verksamhet är inte omstörtande samhällelig. Åtminstone inte direkt. Till de tidiga medborger-

liga organisationerna hör också diverse allmännyttiga kooperativ, frivilliga brandkårer, idrottsföreningar och körer. Men det gemensamma för alla de här organisationerna är att de skapar frihetsområden inom vilka individer och grupper utvecklar sina talanger, sin kunskap och sin förmåga att bära ansvar. I just den meningen är det framväxande medborgarsamhället djupt omdanande.

SFÄRER OCH RELATIONER

En närmare betraktelse visar alltså att vårt samhälle inte består av två poler utan av tre: stat, marknad och medborgarsamhälle. Men den viktigaste och mest dynamiska skillnaden finns i de relationer människorna bygger upp inom de olika sfärerna.

Den statliga sfären domineras fortfarande av maktrelationer. Det är staten som i sista hand har – eller tar sig – rätten att bruka våld. I sin yttersta form handlar den rätten t.ex. om dödsstraffet, men i ett mera vardagligt sammanhang om rätten av inkräkta på medborgarnas frihet, att stifta lagar som tvingar till efterföljelse.

Marknaden domineras av ekonomiska utbytesrelationer. Allting på marknaden har sitt pris och allting kan mätas i en ekvivalent penningsskala. Men det grundläggande för marknaden är en inherent och nödvändig brist på jämlikhet. Det är bristen på balans som driver marknadens utvecklingen framåt.

Medborgarsamhällets inre relationer definieras igen på ett totalt avvikande sätt. Den medborgerliga relationens utgångs-

punkt är att alla i samhällelig mening är jämbördiga och jämlika. Det A gör är därför ekvivalent med vad B gör och just av den orsaken förutsätter medborgarsamhället alltid ett ekvivalent utbyte av tjänster och gentjänster. Man utbyter alltså moraliska värden, som i det långa loppet utjämnar sig. A hjälper B i dag och blir i övermorgon hjälpt av C. Den inställningen till medmänniskan kallas *den generaliserade ömsesidigheten*. Vi har generaliserat en återkommande ömsesidighet och förlitar oss på att ömsesidigheten också existerar i fortsättningen. Det förtröstansfyllda antagandet är samtidigt grunden för den samhälleliga moralen.

Men det är inte problemfritt.

ÖVERLAPPANDE SKÄRNINGSPUNKTER

Som medborgare i republiken Finland försöker vi leva med tre olika uppsättningar utbytesregler: maktrelationer, marknadsrelationer och generaliserade ömsesidigheter. Men det är inte särskilt lätt eftersom demarkationslinjerna mellan de olika sfärerna vare sig är tydliga eller statiska. Under de senaste decennierna har vi sett hur marknaden har trängt sig in på områden som tidigare har dominerats av andra utbytesregler. Det enklaste exemplet är kanske idrotten, som länge var en rent medborgerlig angelägenhet, men som under marknadens tryck har kommersialiserats och professionaliserats. Den idealistiska generaliserade ömsesidigheten, som tidigare präglade nästan all idrott, har förändrats. Det har inneburit en do-

mänförlust för medborgarsamhället och den gör oss åtminstone moraliskt fattigare, möjligtvis också ekonomiskt.

Samhällets tre sfärer utgör alltså cirklar som delvis skär in i varandra och varje förändring i snittytorna utgör domänförluster respektive domänvinster. Det kan i sin tur innebära allvarliga hot mot det demokratiska systemets funktionalitet. En del av de här domänförlusterna/domänvinsterna är speciellt problematiska.

DEN SAMHÄLLELIGA SERVICEN

En stor del av samhällets tjänster har ursprungligen uppstått inom medborgarsamhällets sfär. Medborgarna har kommit överens om att kollektivt utföra en given tjänst, som sedan – ifall den har förutsatt ekonomiska insatser – fördelats jämnt mellan deltagarna. Det har alltså funnits ett uttalat eller outtalat ömsesidighetsantagande i bakgrunden. Till den här sortens tjänster hör barndagvården, hälsovården och den allmänna socialvården. Med åren har de här funktionerna överförts på de statliga eller kommunala myndigheterna och så småningom påförts mera uttalade ekonomiska krav. I följande skede har de privatiserats eller blivit konkurrensutsatta. Och de är då problemen har börjat. Den ursprungliga ömsesidigheten har ersatts med en marknadsrelation. Problemet har inte blivit mindre av att en ny regeltolkning samtidigt har vunnit insteg. Den regeln låter så här: det är inte tillåtet att organisera samhällelig service utgående från generaliserade ömsesidigheter.

Det är en farlig regel, som åtminstone för tillfället favoriseras av EU och WTO. Den vill inte riktigt tillåta traditionell talko- verksamhet och den förhåller sig avogt till medborgarsamhällets moraliska regler.

Samtidigt har en viktig del av det gamla medborgarsamhällets grundstruktur – fackföreningsrörelsen – i allt större utsträckning förlorat sin medborgerliga natur. Den har professionaliserats och centraliserats och förstatligats. Samtidigt växer den allt mera över i en lobbyverksamhet, som saknar medborgarrörelsens mobiliseringsgrund.

Och igen växer en misstanke fram. Medborgarsamhället fungerade som en starkt mobiliserande struktur. Det skapade aktivitet och ett samhälleligt demokratiskt tryck. Att övergå till lobbystyrning är alltså ett steg bort från medborgerligt inflytande. Det är ett steg tillbaka till 1800-talets ogint fördemokratiska och antiparlamentariska samhälleliga styrmekanismer.

LIVET EFTER FÖRVALTNINGSREFORMEN

I det här schemat över hur vårt samhälle fungerar – eller låter bli att fungera – kan också kommun- och servicestrukturen (KSSR) sättas in. I samma utsträckning som marknaden och staten har trängt sig in på medborgarsamhällets domän, har också politik förvandlats från att ha varit en väg att förverkliga medborgarsamhällets moraliska och ekonomiska jämlikhetskrav till att bli förstatligad förvaltning eller marknadsmäs-

sig reglering. Och i motsvarande grad förlorar medborgarna förtroende för politiken som demokratiskt medel. Just den utvecklingen ledde också tidigare till politikens kris med åtföljande katastrofala slutresultat.

Ut finns det bara en framkomlig väg – att förstärka medborgarsamhället.

KAPITEL II

Medborgarsamhällets

återkomst

LIVET ÄR LOKALT

lyder en slogan för dagstidningen Åbo Underrättelser. Inneböörden är djupare och en annan än ett simpelt marknadsföringstrick för glesbygdens lokalsamhälle som ett förlegat reservat, ett hembygdsmuseum med ett fåtal kvarlevande aboriginer eller ett ruralt rekreationsområde för urbana sommarhäckare.

Lokalsamhället som kategori och konstruktion är i dag och i framtiden under förvandling. Lokalsamhället (åter)uppstår i urbana miljöer likväl som i semi-urbana eller helt rurala habitat. Det avgörande är människornas engagemang, tillit och sociala nätverk för det gemensamma goda; detta brukar kallas för allmännyttan eller socialt kapital.

Globaliseringens sekundäreffekter – vid sidan om primäreffekterna på kapital, varor och tjänster – gäller människornas exponentiellt ökande fysiska och mentala rörlighet. Arbetsmigration, pendlingsavstånd, flyktingströmmar och global turism är bara några indikatorer på att det lokala *här* har flyttat in i människan, blivit något mer än en geografiskt snävt avgränsad plats.

Lokalsamhället bör som term också analyseras. Det här är viktigt eftersom det fenomen som främst kommit att vara ett kännetecken för KSSR-processen är per definition sammanslagningar.

Ofta förstår vi med lokalsamhället en typ av enhet som byggs på *ett* lokus. Byalag är en sådan verksamhet – till detta hör att det lokala placeras i en landsbygd i motsats till det urbana. I den urbana kontexten är stadsdels- och bostadsföreningsverksamheten en likartad, om än inte helt identisk, motsvarighet.

Samtidigt bör vi ändå komma ihåg att idén om Svenskfinland eller service på svenska främst utgår från ett funktio-

nell synsätt. Sammanslagningar av kommuner till större enheter medför inte nödvändigtvis bättre möjligheter för service på svenska. Generellt är problemet ofta att få ihop en tillräcklig *kritisk massa* för att kunna upprätthålla eller få service, ju mer specialiserad sådan, desto svårare att uppnå den bestämda storleken. Ett typexempel är missbrukarvården på svenska.

DEN STORA DEMOKRATIN OCH DEN LILLA

Fenomenet lokalsamhälle laddas med nya betydelser just därför att många saker uppfattas allt fjärrare – ta nu demokratin som ett exempel. Om den *stora* demokratin fjärras från medborgarna, blir den *lilla* demokratin allt viktigare. Den danska *Magtutredningen* (2003) talar om *maktdistans* i termer av det nära/praktiska (t.ex. i föreningen, folkhögskolekursen), där bonden Mogens blir myndiggjord, till skillnad från det avlägsna/systemen (t.ex. myndigheter, parlament), där Mogens känner sig vanmäktiggjord.

Demokrati förutsätter identitet. Det måste finnas ett vi som beslutar om *våra gemensamma angelägenheter*. Om det finns ett vi så finns det också möjlighet till den solidaritet och jämlikhet som är nödvändig för demokrati.

Det vi som människor känner och agerar utgående från byggs inte upp genom att rita om den geografiska kartan. Det bygger på hur vi människor *känner till och för* varandra, hur vi samverkar i såväl samhälleliga som ekonomiska och sociala sammanhang. Det bygger på tradition, kultur, vär-

deringar, språk, känslor, relationer – men OBS – rekonstrueras och utmanas också av den ovan beskrivna globala rörlighetens logik.

Konsekvenserna av KSSR skall inte bara sökas i strukturerna, det finns sociologiska förändringar som rubbar den känsliga balansen mellan det stora och det lilla vi:et. Orimliga förväntningar från den stora demokratin kan förskjuta det politiska ansvaret in i en gråzon av förvaltningsretorik som reducerar medborgaren till en passiv service-konsument. God förvaltning borde snarare rimligtvis öka medborgarnas handlingsutrymme i stället för att reducera allt i färdigt serverade servicekorgar. Lokala talkoinsatser föds spontant, underifrån – risken finns att den offentliga sektorn ställer orimliga krav på frivilliginsatser, och därmed dödar dem.

STORT ÄR VACKERT?

Det finns i dagsläget en dominerande strömning att allt i det offentliga samhället bör bli effektivare – och större. KSSR-processen är en del av detta men långtifrån den enda. Vi har motsvarande processer inom bland annat regionförvaltning och snart sagt all utbildning från grund- till högskola.

KSSR-beslutet fattades ju av regeringen Vanhanen I, medan Vanhanen II inklusive samlingspartiet ställdes inför fait accompli. Hos oss har växande storskalighet varit tidens melodi; men betänk att ingen reform varar för evigt. Tänk på den länsreform som Jouni Backman initierade på 1990-talet. Nya stor-

län skapades med helt artificiella namn. Backman framstod som något slags visionär – vi förstod inte vad det handlade om, sades det, när vi protesterade mot de nya storlänerna. Nu, drygt 13 år senare, får vi höra att länsreformen kommer att skrotas och att landskapsförbunden sannolikt ges nya roller.

Man gör ekonomiska uträkningar om vad som är effektivaste storlek för respektive samhällelig serviceproduktion. Sedan bygger man om samhällets enheter – såsom kommuner och landskap – enligt det för att så effektivt som möjligt producera denna service (vård, polisdistrikt, rättsväsende osv.). Man ritat ut nya enheter på kartan som passar serviceproduktionsapparaten, medan människorna hänförs till enheter som de inte känner för eller har valt.

Tankemodellen verkar vara att samhällelig service är en teknisk produkt som bör produceras så effektivt som möjligt, och människorna ses som individuella isolerade konsumenter. Men det blir problem för demokratin när den helt underordnas effektivitetens – ibland förklädd till den politiska pragmatismens – megalomani.

Man kunde påstå att demokratin i många av de nya stor kommunerna kommer att vara en ihålig demokrati – åtminstone på en generations sikt framåt. Antalet nämnder och förtroendevalda minskar – och därmed chanserna för enskilda medborgare att hitta en plats för engagemang i närpolitiska sakfrågor. Reformerna hotar att bli demokratiska dimridåer, som sammantaget urholkar hela systemet inifrån.

Men det finns tänkbara lösningar på dilemmat – och de stavas *deltagande demokrati*.

DEMOKRATI ÄR ATT DELTA

– OCKSÅ MELLAN VALEN

Varför behövs en deltagande demokrati? Nordiska statsvetare ger grovt taget två skäl till varför demokratin behöver deltagande medborgare³:

– RESPONSIVITET; demokratiskt deltagande ger uttryck för medborgarnas önskningar. Alla önskningar kan naturligtvis inte tillgodoses, men detta ger anledning till politiska prioriteringar och debatter som på sikt höjer besluts kvaliteten inom demokratin.

– LÄRANDE OCH IDENTITETS BILDNING, enligt detta argument ökar medborgarnas politiska kompetens när de deltar i demokratiskt beslutsfattande, om det sedan gäller valdeltagande eller direkt demokrati.

Bland andra Rolf Büchi från tankesmedjan *The Initiative & Referendum Institute Europe* har påvisat att den representativa demokratins (person)val inte räcker till för att upprätthålla medborgarnas politiska intresse i dag. Om tesen att livet är lokalt – och därmed politiskt intressant – håller streck, borde man kunna injicera nytt blod i det demokratiska systemet genom olika slag av komplementära åtgärder, såsom:

– FOLKOMRÖSTNINGAR OCH MEDBORGARINITIATIV, som kan vara både nationella och lokala, bindande och rådgivande.

– HÖRANDE OCH SAMRÅD, där medborgarna möter politiker och tjänstemän.

– SAMTAL OCH DEBATTER i offentliga rum.

– BRUKAR- ELLER MEDBORGARPANELER som skapar ett engagemang i frågor som berör t.ex. skola och välfärdsservice.

Deltagande *an sich* är naturligtvis inget självändamål – i Schweiz är deltagandet högt, men man kan samtidigt fråga sig om inte deltagandet där verkar mer konserverande än förnyande. Snarare handlar deltagande om att synliggöra – och ifrågasätta – olika värderingar och därmed förnya den slapphänta politiska kulturen. Ofta ifrågasätts deltagande metoder av etablerade politiker – ja, de kan rentav uppfattas som hot mot de lokalt folkvaldas legitimitet.

Ett exempel: när Lokus-ordförande Björn Wallén föreslog att en medborgarpanel borde ordnas vid bildandet av Raseborgs stad⁴, väckte förslaget mothugg eller skepsis på sina håll. Men frågan handlar till syvende og sidst just om legitimitet – inte så att de folkvaldas position undergrävs, utan framförallt att de folkvalda lyhört lyssnar till opinionerna och ger väljarna chanser att påverka i lokala frågor också mellan valen.

FÖRSVINNER KOMMUNEN UR SIKTE?

Politikens hjul snurrar i dag fortare än ett varv vart fjärde år, vilket borde tala för nya former av deltagande. KSSR-processen är ett praktexempel på en statlig reform som sparkades igång mitt i en valperiod, utan att de i kommunalvalet år 2004 valda

kunde ana vad som komma skulle. Knappast vet vi helt var landet ligger år 2012, då nästa kommunalvalsruna kör igång; överskådligheten leder till spekulationer. Hur många kommuner har svenska som förvaltningspråk? Hur glest är skolnätet? Vilka service-funktioner har utlokaliseras i privata händer?

Det finns nu (2008) 415 kommuner i Finland. Men det går snabbt neråt. Redan vid årsskiftet 2008–09 minskar antalet med 67. Och minskningen kommer att fortsätta.

Allt sedan frikommunsförsöket på 1980-talet har kommunernas rätt att besluta om och ansvar för hur befolkningen skall få tjänster ökat, statens roll som garant har i samma mån minskat. När normstyrningen upplöstes innebar det att kommunerna inom sin självstyrelse stärkte sin egen produktion, på bekostnad av samarbetet över kommungränserna. Oberoende, att vara herre i sitt eget hus, var mottot.

Med KSSR införs kravet på minst 20 000 invånare inom bashälsövården och 50 000 inom yrkesutbildningen. Ser man på kommunkartan i dag är detta stora tal. Av Finlands 415 kommuner har 54 fler än 20 000 och enbart 15 fler än 50 000 invånare. Antalet små kommuner är stort. Antalet kommuner med fler än 100 000 invånare var 6, medan antalet kommuner med färre än 10 000 invånare var 312, av dessa hade 205 kommuner under 5 000 invånare.

När kommunerna blir större blir det längre till centrum, det blir längre till beslutsfattarna och erfarenheten visar att röstningsprocenten är lägre i de stora kommunerna. Man kan utan tvekan hävda att den lokala demokratin minskar.

Detta är inte goda nyheter i ett land som redan tidigare med orsak bekymrat sig för demokratin tillstånd. Strukturmässigt är det inget fel på Finlands demokrati. Alla friheter och rättigheter som hör till en demokrati finns, det finns goda ru-

tinor för förvaltningen osv. Men i nordiska jämförelser klarar sig Finland bra enbart när det gäller lokal kyrklig verksamhet – alla övriga indikatorer (valdeltagande, upplevelse av inflytande i kommunen, föreningsaktivitet etc.) ligger på lägre nivåer än i övriga Norden.

När kommunerna, som ofta betraktas som samhällets minsta förvaltningsenhet, slås samman och blir större så riktas blickarna mot byarna och stadsdelarna. Kunde inte de bli samhällets minsta demokratiska enheter i den bemärkelsen att de på något sätt ansvarar för by- och stadsdelsbornas livskvalitet?

Tanken har väckts i Finland, men den är inte ny. I det irländska gaelic-talande området "Gaeltachta" finns ett 30 tal lokalsamhällen som erhåller stöd av den regionala myndigheten för att upprätthålla "byakontor". För att man skall få detta stöd så krävs att byn har en organisation som har en stor majoritet av byborna bakom sig och att man har gjort upp en flerårig utvecklingsplan. Detta gör dem nästan till något slags lokala halvmyndigheter; så ser åtminstone den regionala myndigheten på det.

Till detta kan man naturligtvis påpeka att Irland inte har kommuner i den mening som Finland har. Men frågan man kan ställa sig när alla kommunfusioner är klara är:

I vilken mening har vi kommuner i Finland? Det finns redan kommunsammanslagningar som har lett till så stora enheter att det är ordvrängeri att tala om dem som lokala.

VÄLFÄRDSSAMHÄLLET RETIRERAR – VAD I STÄLLET?

Finland är globalt sett en mycket framgångsrik ekonomi. Vi toppar ofta statistiken över mest konkurrenskraftiga länder. Men detta har ett pris. Den offentliga sektorn tvingas skära ner på sin andel av resurserna.

Vi kan inte uppnå eller ens upprätthålla det som vi historiskt har kallat välfärdssamhälle. Dels för att vi har bundit upp oss att vara med i den internationella kapplöpningen, och dels för att aptiten växer. Det som vi knappt kunde drömma om på 1970-talet betraktas i dag som nödvändigt livets nödortof. Sjukhusen kan och bör naturligtvis vårda sjukdomar som vi inte ens kände till på 1970-talet (till höga kostnader givetvis). Finland kan inte upprätthålla alla dessa växande självklarheter i välfärdssamhället åt sin åldrande befolkning och samtidigt tävla om att vara den konkurrenskraftigaste ekonomin i världen. Och valet är gjort, eller kanske hade vi inget val.

Professor Jorma Sipilä har hävdat att Finland är det västeuropeiska land som gått längst i privatiseringen och marknadsanpassningen av social- och hälsovårdstjänster. Detta kan inte skyllas på vare sig WTO-rundor eller EU-inre marknadslogik, utan är följden av en rad nationella politiska linjedragningar och beslut.

Så vad blir resultatet? Måste vi finna oss i en kännbart försämrad – eller dyrare – samhällsservice? En populär, och i vissa sammanhang gångbar, lösning är privat service. Människorna betalar allt mer för servicen. Det fungerar bra för de rika i städerna. Men om man inte har pengar att betala med? Eller om man bor i glesbygden och det helt enkelt inte finns en marknad som skulle intressera privata vinstintressen?

En konstruktion som utmanas i privatiseringens och KSSR:s kölvatten är samkommunen. De principiella fördelarna med samkommuner är ju uppenbara;

de möjliggör win-win-avtal över kommungränserna, är öppna för demokratisk insyn och kan i bästa fall garantera en jämn service för möjligast många. Ändå blir samkommunernas sats alltmer obekväma i dagens värld, av flera olika skäl.

Ett skäl är att KSSR rubbar tidigare uppgjorda avtal och skapar nya regionala maktkonstellationer. Ett annat skäl är privatiserings- och utlokaliseringstrenden som kommunerna i dag ”tvingas” till för att klara de allt stramare ekonomiska villkoren i fördelningen stat-kommun. Bakom kulisserna finns en politiskt-administrativt fenomen som ibland kallas för New Public Management. Och ett tredje skäl kan ligga i de alltmer välutbildade och krävande medborgarnas preferenser – servicen upplevs helt enkelt inte vara av tillräckligt god kvalitet.

Låt oss ta ett exempel: Kårkulla samkommun, som ansvarar för handikappservicen i två- och svenskspråkiga kommuner. Under de senaste åren har Kårkulla utsatts för från kritik både från kommunalt håll och från anhängiga till funktionshindrade personer. Även om kritiken från båda hållen delvis slagit över, visar exemplet på ett socialpolitiskt dilemma: hur utveckla strukturer som fördelar välfärdsservice både ekonomiskt effektivt, regionalt rättvist och individuellt kvalitativt? Samkommuner verkar vara förlorare i välfärdssamhällets gradvisa nedmontering.

Vad händer alltså om den offentliga sektorn långsamt drar sig tillbaka medan privata näringsidkare bara delvis fyller glappet? Naturligtvis ökar klyftorna – de sociala, geografiska och ekonomiska – i samhället. Återstår förstås den tredje sektorn, här liktydig med medborgarsamhället. Före välfärdssamhället

skötte medborgarsamhället mycket av det som det offentliga nu tagit över. Man hade grannhjälp i stället för socialvård. Man skötte skolskjutsar på talko. Man ordnade stockinsamlingar för att bygga samlingshus. Man hade studiecirklar i stället för skolor och medborgarinstitut. Man hade biblioteksföreningar som lånade ut böcker. Är det sociala kapitalet i dag tillräckligt starkt att återuppta arbetet?

Det är naturligtvis svårt att gissa framtider. Men en trolig tippning är att medborgarsamhället/lokalsamhället kommer att pådyvlas ett mycket större ansvar. Oberoende av om de lokala aktörerna vill ta emot det eller inte, eller ens klarar av det. Men man kan inte göra talko på nationell nivå i någon högre utsträckning, och även begränsat på kommunal nivå p.g.a. allt skarpare konkurrenslagstiftning.

Framtiden innebär en mix av ideella, privata och kommunala serviceproducenter som sluter högst varierande lokala partnerskap via offentliga upphandlingssystem och beslutsstrukturer.

Vem tar i sådana lägen ansvar för helheten, allmännyttan, det gemensamma bästa?

KAPITEL III

Språkservice, metropolregion, utbildningsfusioner

SPRÅK OCH RÄTTVISA OBEROENDE AV ORT

KSSR-reformen tar avstamp i det teoretiskt berättigade kravet på jämlikhet, att alla skall ha samma rättigheter och service oberoende av bostadsort. Det är tyvärr ett faktum att så inte har varit fallet, inte nu men inte heller tidigare. Man kan inte säga att det var bättre förr – tvärtom har vi sett en oanad allmän höjning av levnadsstandarden i de nordiska välfärdstaterna i ett historiskt perspektiv. Skillnaden mellan bostadscentra och mer perifera områden har alltid varit stor.

Den teknologiska utvecklingen har inneburit att serviceformer kan erbjudas på distans; möjligheterna här har bara utnyttjats i liten skala tillsvidare. Exempelen gäller ofta utnyttjandet av experter, så som inom kirurgi eller psykoterapi på distans.⁵ Skillnaden mellan dessa två exempel är stor. När det gäller kirurgi, talar vi snarare om att flytta kunskap mellan olika centra, utan att experten rör sig. I exemplet med psykoterapi, vilket t.ex. utförts i den åboländska skärgården kan vi tala om en utjämning mellan stad och landsbygd. Medaljen har också en baksida – vi har sett hur byskolorna har försvunnit med de stora flyttningsrörelserna som fortsättningsvis pågår till några få befolkningscentra. Orter som Uleåborg och Helsingfors med omnejd har ett stort sug med en avfolkning i andra delar av landet.

Man kan också med skäl fråga sig om tanken på ett jämlikt fungerande servicenät över ett så till folkmängden stort land som vårt är en ren utopi. På ett principiellt plan är det säkert ingen som motsätter sig att bosättningsorten inte bör inverka negativt på rätten och möjligheten att få grundläggande tjänster garanterade. Samtidigt är det här en oerhörd utmaning i ett land som är så gles och ojämnt befolkat som Finland. Hur

stor utmaningen är hänger främst på vad vi menar med begrepp som grundläggande tjänster.

Det finns exempel på hur allmänna, dvs. offentliga tjänster omdefinierats till tjänster som erbjuds enligt en marknads-ekonomisk logik. Det kan gälla sådana gamla funktioner såsom posten. Men den nya tekniken medför också nya krav; vi frågar oss nu om bredband faller inom ramen för vad som avses med grundläggande service. När det gäller möjligheten att surfa på nätet behöver det inte nödvändigtvis vara det offentliga som står erbjuder tjänsten. Man kan väl tänka sig att olika bolag på en fri marknad är de som upprätthåller tjänsterna. Samtidigt måste man fråga sig om någon verkligen garanterar bredband, om det är så att bolagen på marknaden finner det ointressant att bygga ut bredband över hela landet?

Om bredband eller digital-TV är en grundläggande service i dagens samhälle har man då rätt att få t.ex. installationen gjord på svenska fastän serviceproducenten är ett bolag som inte lyder under språklagen? Man kan naturligtvis argumentera för att installationen är en obetydlig del av servicen – när väl digiboxen eller datorn är uppkopplad är det väsentliga att de möjliggör tjänster på svenska.

På annat sätt är det med tjänster som t.ex. faller inom ramen för social- och hälsovården där språket är en avgörande faktor i klient-, patient- eller brukarrelationen. Språket är inte enbart av betydelse för meningsutbytet, utan är också en del av den kulturella ramen. I mötet mellan systemet och brukaren är det viktigt att uppfattningen om förhållandena, vad som är möjliga förklaringar och lösningar, är gemensam. De här frågorna utmanas samtidigt av å ena sidan en ökad globalisering vilket innebär ett samhälle som är mångkulturellt, och å andra sidan av sammanförandet av servicen till större enheter där lokalsamhället förändras.

SPRÅKLAGENS POLITISKA KONSEKVENSER

För den svenskspråkiga befolkningen är tvåspråkigheten en egen utmaning då utgångsläget i lagstiftningen är att en individ är antingen finsk- eller svenskspråkig.

Frågan om hur service på svenska skall planeras och arrangeras samt hur KSSR påverkar detta ser olika ut i de olika regionerna. Språklagens (423/2003) 5 § definierar kommunen som grunden för den språkliga indelningen.

Kommunerna utgör grundenheten för den språkliga indelningen. Kommunerna är antingen enspråkiga eller tvåspråkiga. Genom förordning av statsrådet bestäms vart tionde år på grundval av den officiella statistiken vilka kommuner som är tvåspråkiga och vilket majoritetsspråket är samt vilka kommuner som är enspråkigt finska eller svenska.

Statsrådet skall bestämma att en kommun är tvåspråkig, om kommunen har både finskspråkiga och svenskspråkiga invånare och minoriteten utgör minst åtta procent av invånarna eller minst 3 000 invånare. Statsrådet skall bestämma att en tvåspråkig kommun skall bli enspråkig, om minoriteten består av färre än 3 000 invånare och minoritetens andel har sjunkit under sex procent. Om fullmäktige i en kommun begär det, kan statsrådet genom förordning bestämma att kommunen är tvåspråkig under följande tioårsperiod även om den annars skulle vara enspråkig.

Hur kommunindelningen kommer att se ut efter KSSR är av väsentlig betydelse för svenskan i Finland. Samtidigt har vi områden där eventuella sammanslagningar inte kommer att påverkas av språklagen.

METROPOLREGIONENS UTMANINGAR

För metropolregionen medför en eventuell sammanslagning av Esbo, Grankulla, Helsingfors och Vanda både möjligheter och hot. Den svenska befolkningens procentuella andel av invånarna i den nya metropolen har främst betydelse då man granskar politiskt inflytande. Svenska folkpartiets relativa röstetal i partiets fästen Helsingfors, Nyland, Egentliga Finland och Österbotten har uträknat på basen av de svenskspråkiga röstberättigade varit mellan 67 % och 62 % i valen kring millennie-skiftet. Sfp:s understöd Helsingfors har i samma val varit mellan 90 % och 65 %.⁶

Av dessa tal kan man tydligt se att understödet från andra än svenskspråkigt registrerade är av stor betydelse speciellt i Helsingfors. Samtidigt visar detta på svårigheten att kunna förutspå effekterna av en eventuell kommunsammanslagning i huvudstadsregionen. Understödet för Sfp är den viktigaste politiska maktfaktorn för att garantera politiska beslut som försvarar det svenska språkets ställning. Till detta kommer naturligtvis att ett marginellt stöd för svenska frågor ibland kan uppåtdas bland övriga partier. I de andra partierna är det enbart socialdemokraterna som har en egen svenskspråkig or-

ganisation att tala om i huvudstadsregionen, fastän enskilda svenskspråkiga politiker förekommer i andra partier.

Samtidigt uppstår frågan om intresse och vilja finns för att skapa metropolenheter. Om den svenska befolkningens relativa andel sjunker genom sammanslagningar finns en risk för mindre politiskt inflytande. En när demokrati baserad på mindre områden – så som stadsdelar – kan vara en lösning. Samtidigt kan detta innebära att enbart sådana områden som i dag har en stark svensk befolkning får resurser. Hälsovårdsnämnden i Helsingfors gjorde t.ex. 22.1.2008 ett beslut om att det svenskspråkiga hemvårdsteamet enbart skulle finnas tillgängligt inom det södra distriktet i staden. Frågan togs upp i stadsstyrelsen där man kunde ingripa, men pekar på risker och tendenser i språkblinda centraliseringsbeslut.

Givet att vi kommer att ha betydligt större kommuner i framtiden hur kommer då tjänster att produceras för minoriteter, så som den svenska grundskolan? Svaret kompliceras bland annat i metropolregionen av att den stora andelen tvåspråkiga. Man kan kanske utgå från att helt svenskspråkiga främst använder sig av svensk service, men vad är det för orsaker som får tvåspråkiga att anlita svenska tjänster?

Dimensioneringen av skolorna har visat att förändringarna bland attityderna hos de tvåspråkiga familjerna har varit och är av största betydelse för efterfrågan på svensk service. De svenska skolorna har konstant varit dimensionerade för färre elever än det antal som sökt sig till skolan. Det här gäller inte enbart metropolregionen utan även andra starkt tvåspråkiga orter.⁷

Aktualitetsprogrammet OBS frågade nyligen varför metropolen lämnats utanför KSSR, som hittills koncentrerarats utanför Ring III.⁸ En alternativ vision är ju att slå ihop de fyra städerna till en metropol som kallas Helsingfors. Ytterligare en

modell är att bilda en ny sekundärkommun, från Borgå i öster till Kyrkslätt/Lojo i väster. Kalla denna storkommun för *servicekommun* med pendlingsavstånd till centrum – något att pådriva för diverse storskalighetspolitiker i metropolregionen?

ÖKADE KRAV PÅ MÅNGKULTURELL SERVICE

För den som vill ha service på svenska är frågan om hur de större enheterna bildas av vital betydelse. Samtidigt är det skäl att märka att det mångkulturella inslaget i de större städerna redan innebär att efterfrågan på andra språk än finska och svenska redan är betydande. Det är också skäl att lägga märke till att utbudet av arbetskraft inom social- och hälsovården är mer mångkulturellt.

Eftersom vi inte har etnisk registrering i bruk använder vi oss i huvudsak av två variabler, språk och födelseort för att uppskatta behovet av mångkulturell service. Detta fungerar mer eller mindre beroende av vilka minoriteter som granskas. Det tydligaste exemplet på att dessa två variabler inte fungerar är romerna, som oftast är infödda finländare med finska som modersmål vilket innebär att de inte kan hittas i statistiskt material. Det motsatta kan sägas om t.ex. somalierna, där båda variablerna med hög sannolikhet fångar upp gruppen. Frågan kommer att bli mer komplicerad då antalet generationer ökar.

Skillnaden i struktur och tillhörighet i jämförelse till de traditionella minoriteterna, svenskar, samer, romer och ryssar minskar. Behovet av service på något av de tre samiska språken

hittas relativt lätt statistiskt, samtidigt som detta inte inneburit någon automatik för att garantera att servicen. Den ryska befolkningen är genom avsaknad av samma lagstadgade språkliga rättigheter som svenskan och same i en annan situation. En annan stor skillnad är heterogena livsvillkor för olika grupper av invandrare – vi har nyligen inflyttade, återflyttare och de som varit här i generationer.

UTBILDNINGSFUSIONER

I SIKTE

Vad kommer då att hända inom utbildningssektorn? Om vi bortser från den grundläggande utbildningen, pågår där en annorlunda process. Universitet, högskolor, yrkeshögskolor och yrkesinstitut privatiseras. Detta innebär att antalet privata huvudmän ökar eller att bolag och stiftelser tar över huvudmannskapet. Inom dessa kan finnas ägare av både privat- och offentligt rättlig karaktär. Aalto-högskolan är ett lysande exempel på privatisering, men ingen kan i dag säga om den fundraising som innovationsuniversitetet tvingas till verkligen kommer att fungera.

Regeringens 500 miljoner euro gav i alla fall ett startkapital för Aalto-högskolan. Andra universitet känner sig med rätta förbigångna. Till dem har staten svarat att de får konkurrera på lika villkor om statliga pengar, förutsatt att deras fundraisingandel är lika stor som innovationsuniversitetets. Statsmakten har här fattat ett ganska riskabelt principbeslut. Det är sannolikt att redan nästa regering måste ändra på finansieringsstrukturen. Den underliggande tanken är ju att två, tre eller flera

regionala högskolor tvingas stänga – eller fusionera sig med andra – det blir smärtsamt. I alla fall vill UVM reducera antalet högskoleorter fram till 2020. Fiffig regionalpolitik?

Novia, Arcada, Axxell och Practicum är exempel på finlandssvenska enheter som redan nu beaktar framtidens krav kvalitativt, samhällspolitiskt och kunskaps-sociologiskt. Ändå förväntas fusionerna fortsätta; det naturliga vore att åtminstone Axxell och Practicum slås ihop. Novia är unik genom sin starka koppling till Åbo Akademi, men denna har redan nu upplevt starka konflikter när man vill trappa ner i Ekenäs och stärka Åbo som studieort. Vestigia terrent!

Inom den fria bildningen påverkar KSSR starkast nätverket av arbetar- och medborgarinstitut. Kommunförbundets Päivi Rajala har beräknat att antalet institut sjunker med ca 70 i samband med kommunfusioner runtom i landet. I stället bildas det starka en- eller tvåspråkiga regioninstitut; ett exempel är Raseborgs medborgarinstitut som bildades av tidigare Pojo arbis och Ekenäs-Karis mbi. Utbudet av kurser kommer säkert att vara brett i centralorten; däremot löper kurserna i byarna och på glesbygden risk att tunnna ut. Folkhögskolorna påverkas i sin tur inte direkt av KSSR, däremot nog indirekt i samband med ägarbyten och fusioner. Den nya lagen om fritt bildningsarbete som träder i kraft 1.1.2010 verkar leda till färre upprätthållare av folkhögskolor och indragningshot för små enheter. Går det på lång sikt att kombinera ett centraliserat ägarskap med decentraliserad kursverksamhet?

Gymnasienätet är under lupp redan under denna regeringsperiod. Många små gymnasier har svarat på utmaningen genom att satsa på samarbete med andra utbildningsenheter och virtuella kurser per distans. Frågan är om dessa åtgärder räcker i svallvågorna efter KSSR och det demografiska trycket.

Kommunerna slår vakt om sina gymnasier, också de små, eftersom läroinstitutionen är laddad med prestige och pedagogisk relevans. Vem försvarar de små enheterna om/när verksamheten börjar gå på minus i.o.m. lägre gymnasiebenägenhet och mindre årskullar? Det sannolika är att gymnasienätet inom 10 år bildas av regiongymnasier i stil med regioninstituten.

För den grundläggande utbildningen är det vanskligt att stå i kaffesumpen. Kommunerna, som upprätthåller den grundläggande utbildningen, står inför en selektiv gallring av skolnätet lokalt och regionalt. KSSR kommer säkert att användas som ett argument för rationaliseringar, vare sig dessa motiveras ekonomiskt, demografiskt, pedagogiskt eller kvalitetsmässigt. Lokus har i tidigare publikationer⁹ påvisat att pedagogiska synpunkter bör invägas i lokalsamfundet innan man lägger ner en byskola. Det finns också här starka medborgaropinioner emot nedläggningar, som ändå kommer att genomföras i centraliseringsvågen, efter smärtsamma beslut i kommunerna.

För de allra minsta eleverna (åk 1–4) vore det önskvärt att en tillräcklig mängd sk. *närskolor* finns i lokala miljöer runtom i Svenskfinland; detta inbegriper både byskolor i glesbygden och kvartersskolor i större städer. Det finns en stark föräldraopinion för att inte behöva kussa sina 5–10-åriga barn långa och osäkra vägar, medan äldre barn och ungdomar lättare klarar av en ökad mobilitet.

EFTERORD

Anta att lokalsamhällets ansvar ökar, att behovet av talkovilja och -arbete ökar, att behovet av samhällskitt ökar redan för att livet ska handla om mer än att spela konsumentens roll på konkurrensutsatta villkor. Då är det intressant att titta på hur lokalsamhället ser ut som växtlokal, så man vet var man står.

Mycket av det trådverk – den franske filosofen Gilles Deleuze talade om *rhizom* – som historiskt fört människor samman har klippts av genom att fylla privathushållet med sådant som tidigare varit gemensamma funktioner. Egen härd har 'alltid' varit guld värd, senare också egen kyl, och brödrost. Nu har tvättstugan blivit privat, och bastun, och bion har blivit hembio. Vi visste inte att de här funktionerna varit utlokaliserade förrän vi nu inser att de inlokaliserats, omallokerats.

Hemmet är alltmer komplett. Dess inbyggare behöver inte råka andra för att det som behöver bli gjort ska bli gjort. Vi är fortifierade mot medmänniskor, också om blockhusets palissader inte syns. Vi har av marknaden acklimatiserats till produktbehov som gör att vår självförsörjning ständigt ökar (tills någon drar ur stöpseln) och därmed vår privatisering.

Naturligtvis finns det faktorer som för i motsatt riktning, åtminstone potentiellt: allehanda uppkoppling som *rhizom*. Det som fordomdags var samling vid pumpen eller på ljugarbänken kan tänkas ha helt nya former, väl så sammanförande som de gamla. Men annorlunda är de. Samröret, kontakten, intimiteten är av annan art. Det kan vara bra att fundera på det och vad det innebär, om lokalsamhället behövs för nya påfrestningar.

KÄLLHÄNVISNINGAR

¹ KSSR = Kommun- och servicestrukturreformen, på finska PARAS-hanke, där stat och kommuner skall revidera strukturerna gällande offentliga tjänster, främst hälso- och sjukvård, senast inom 2012.

² HBL 9.6.2008 Lokal aktivitet förhindrar vidgade klyftor. Stefan Sjöblom, Siv Sandberg, Erland Eklund, Kjell Andersson, Bettina Lindfors.

³ Se bl.a. Engelstad 2005, sid. 19f. i Nordiska Ministerrådets publikation Demokrati og engagement. Paradokser i de nordiske demokratier.

⁴ Västra Nyland 11.4.2007

⁵ Se t.ex Dialogprojektets slutrapport om Bildtelefoni i mental- och basservice <http://hosted.kuntaliitto.fi/DocStore/Kuvapuh/Docs/Dialog.doc> eller IT i Vården <http://itivarden.idg.se/2.2898/1.110724>

⁶ Kimmo Grönlund, Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.

⁷ Fjalar Finnäs, Finlandssvenskarna 2005 - en statistisk rapport

⁸ Jonas Jungar i OBS 9.9.2008.

⁹ Jan-Erik Mansikka & Emilia Ek: Hur mäts en liten skolas värde? Lokus forskningsrapport 1/2007.

TANKESMEDJAN LOKUS

- LOKUS FOKUSERAR PÅ DET SVENSKA I FINLAND
- LOKUS SER STORT PÅ DET LILLA:
  - MÄNNISKAN
  - SAMMANHANGET
  - DEMOKRATIN
- LOKUS ÄR EN INKLUDERANDE MÖTESPLATS
- LOKUS SKISSAR ÖNSKADE FRAMTIDER

KONTAKTUPPGIFTER /
BESTÄLLNINGAR AV PAMFLETTEN

TANKESMEDJAN LOKUS
C/O SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER
PB 198
00121 HELSINGFORS
WWW.LOKUS.FI

DENNA PAMFLETT KAN LADDAS NED I PDF-FORMAT.

I SAMMA UTSTRÄCKNING SOM MARKNADEN OCH STATEN HAR TRÄNGT SIG IN PÅ MEDBORGARSAMHÄLLETS DOMÄN, HAR OCKSÅ POLITIK FÖRVANDLATS FRÅN ATT HA VARIT EN VÄG ATT FÖRVERKLIGA MEDBORGARSAMHÄLLETS MORALISKA OCH EKONOMISKA JÄMLIKHETSKRAV TILL ATT BLI FÖRSTATLIGAD FÖRVALTNING ELLER MARKNADSMÄSSIG REGLERING. OCH I MOTSVARANDE GRAD FÖRLORAR MEDBORGARNA FÖRTROENDE FÖR POLITIKEN SOM DEMOKRATISKT MEDEL. JUST DEN UTVECKLINGEN LEDDE OCKSÅ TIDIGARE TILL POLITIKENS KRIS MED ÅTFÖLJANDE KATASTROFALA SLUTRESULTAT.

UT FINNS DET BARA EN FRAMKOMLIG VÄG – ATT FÖRSTÄRKA MEDBORGARSAMHÄLLET.

